

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра бджільництва

ЗАТВЕРДЖЕНО
Факультет тваринництва та
водних біоресурсів
«14» травня 2026 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА
ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПРАКТИЧНЕ БДЖІЛЬНИЦТВО

Галузь знань	Н «Сільське, лісове, рибне господарство та ветеринарна медицина»
Освітня програма	Загально університетська дисципліна за вибором студента
Факультет	Тваринництва та водних біоресурсів
Розробник	Микола ВОЙНАЛОВИЧ, доцент кафедри бджільництва, канд.с.-г. наук, доцент

Київ – 2026 р.

Опис навчальної дисципліни

Дисципліна спрямована на формування у студентів базових та прикладних знань з утримання, розведення та використання медоносних бджіл. Вивчаються біологічні особливості бджолиної сім'ї, технології догляду за бджолами протягом року, методи підвищення продуктивності пасіки, профілактика та лікування хвороб бджіл. Значна увага приділяється практичним навичкам роботи на навчальній пасіці, зокрема огляду вуликів, відбору продуктів бджільництва (мед, віск, пилок, прополіс), веденню пасічної документації, а також сучасним технологіям і засобам механізації у галузі.

Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	
Освітній ступінь	<i>бакалавр</i>
Спеціальність	<i>дисципліна за вибором студента</i>
Освітня програма	
Характеристика навчальної дисципліни	
Вид	вибіркова
Загальна кількість годин	120
Кількість кредитів ЕКТС	4
Кількість змістових модулів	2
Форма контролю	<i>залік</i>
Показники навчальної дисципліни для денної форми здобуття вищої освіти	
Рік підготовки (курс)	4
Семестр	7
Лекційні заняття	<i>15 год.</i>
Лабораторні заняття	-
Практичні заняття	<i>15 год</i>
Самостійна робота	90
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання:	<i>2 год.</i>

1. Мета, компетентності та програмні результати навчальної дисципліни

Мета дисципліни – підготувати фахівців, здатних самостійно організувати і вести бджільницьке господарство з урахуванням сучасних вимог до продуктивності, якості продукції та біобезпеки. Основними завданнями дисципліни “Практичне бджільництво” є отримання студентами необхідних знань з біології медоносної бджоли, розведення та утримання бджіл, технології виробництва продуктів бджільництва, а також ознайомлення з основними медоносними рослинами та хворобами бджіл.

Перелік освітніх компонент, які передують вивченню навчальної дисципліни (за їх наявності).

Навчальна дисципліна забезпечує формування ряду компетентностей:

Набуття компетентностей:

Загальні компетентності (ЗК)

- ✓ **ЗК 3.** Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.
- ✓ **ЗК 7.** Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт;

Фахові (спеціальні) компетентності (ФК)

- ✓ **СК 1.** Здатність використовувати професійні знання в галузі виробництва і переробки продукції тваринництва для ефективного ведення бізнесу.
- ✓ **СК 6.** Здатність застосовувати базові знання з економіки, організації та менеджменту у виробництві та переробці продукції тваринництва.
- ✓ **СК 11.** Здатність застосовувати знання з морфології, фізіології та біохімії різних видів тварин для ефективного ведення технології виробництва і переробки їх продукції.
- ✓ **СК 12.** Здатність організувати та управляти технологічним процесом переробки продукції тваринництва для ефективного ведення господарської діяльності підприємства.
- ✓ **СК 13.** Здатність аналізувати господарську діяльність підприємства, вести первинний облік матеріальних цінностей, основних засобів, праці та її оплати.

Програмні результати навчання:

- ✓ **ПРН-1.** Виконувати параметри та здійснювати контроль технологічних процесів з виробництва і переробки продукції тваринництва.
- ✓ **ПРН-5.** Контролювати якість виконуваних робіт.
- ✓ **ПРН-10.** Застосовувати нормовану годівлю тварин.
- ✓ **ПРН-12.** Наслідувати основні принципи економіки, організації та менеджменту у виробництві та переробці продукції тваринництва.
- ✓ **ПРН-16.** Впроваджувати знання з морфології, фізіології та біохімії тварин у технологічний процес виробництва і переробки продукції тваринництва.
- ✓ **ПРН-17.** Організувати та управляти технологічним процесом переробки продукції тваринництва.
- ✓ **ПРН-18.** Аналізувати господарську діяльність тваринницького підприємства, вести первинний облік матеріальних цінностей, основних засобів, праці та її оплати.
- ✓ **ПРН-20.** Застосовувати міжнародні та національні стандарти і практики в професійній діяльності.
- ✓ **ПРН-21.** Показувати знання основних історичних етапів розвитку предметної області.

2. Програма та структура навчальної дисципліни

Назви змістовних модулів і тем	Кількість годин								
	денна форма					заочна форма			
	тижні	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
			л	пр	с.р		л	п.р	с.р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Модуль 1. Особливості утримання бджіл									
Тема 1. Біологія бджолоїної сім'ї	1	2	2						
Тема 2 Пасічний інвентар та вулики	2-3	4	2	2	40	60	2		58
Тема 3 Організаційно-правові аспекти ведення бджільництва	4-5	4	2	2					
Тема 4 Розмноження бджіл і формування нових бджолоїних сімей	6-7	4	2	2					
Разом за модулем 1		54	8	6	40	60			
Модуль 2. Виробництво продукції бджільництва									
Тема 5 Кормова база бджільництва	8-9	4	2	2	50	60			60
Тема 6 Технологія одержання продуктів бджільництва	10-11	4	2	2					
Тема 7 Сезонні роботи на пасіці	12-13	4	2	3					
Тема 8 Профілактика захворювань, та оздоровлення бджіл	14-15	4	1	2					
Разом за модулем 2		66	7	9	50	60			60
Усього годин		120	15	15	90	120	2		120

3. Теми лекцій

Назва теми	Кількість годин
1. Склад бджолоїної сім'ї	2
2. Характеристика пасічного інвентарю та вуликів	2
3. Організація пасіки та її розміщення	2
4. Способи розмноження бджолоїних сімей	2
5. Поняття про медоносну базу бджільництва	2
6. Технологія одержання продуктів бджільництва	2
7. Сезонні роботи на пасіці	2
8. Профілактика захворювань, та оздоровлення бджіл	1

4. Теми практичних занять

Назва теми	Кількість годин
1. Ознайомлення з пасічницьким інвентарем та обладнанням	2
2. Вимоги до розміщення пасіки та її реєстрації	2
3. Способи розмноження бджолиних сімей на пасіці	
4. Визначення нектаропроодуктивності місцевості	2
5. Технологія одержання продуктів бджільництва	2
6. Підготовка бджолиних сімей до зими	2
7. Профілактика захворювань бджіл	3

5. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Еволюція медоносної бджоли	6
2.	Вплив абіотичних факторів на бджіл	6
3.	Вплив водойм на життєдіяльність бджіл	6
4.	Параметри мікроклімату в бджолиному гнізді	6
5.	Вимоги до сучасних вуликів	6
6.	Характеристика матеріалів для виробництва вуликів та інвентарю	6
7.	Вимоги до приміщень для зимівлі бджіл	6
8.	Способи профілактики роїння	6
9.	Фактори які впливають на роїння	6
10.	Вимоги до формування пакетів бджіл	6
11.	Прості способи виведення маток	6
12.	Способи підготовки батьківських сімей	6
13.	Підготовка та заселення нуклеусів для одержання плідних маток	6
14.	Способи підвищення якості продукції бджільництва	6
15.	Принципи організації апітуризму на пасіці	6

6. Методи та засоби діагностики результатів навчання:

- ✓ усне опитування під час лабораторно-практичних занять;
- ✓ тестові завдання за темами модулів;
- ✓ оцінювання індивідуальних завдань (підготовка рефератів, аналіз технологічних карт, складання плану сезонних робіт на пасіці тощо);
- ✓ самостійні роботи з фіксацією результатів у навчальному журналі/портфоліо студента.
- ✓ демонстрація навичок роботи з бджолиними сім'ями на навчальній пасіці;
- ✓ виконання технологічних операцій (огляд вулика, встановлення рамок, медозбір, підгодівля, профілактичні заходи);
- ✓ модульне тестування;
- ✓ залік

7. Методи навчання

Традиційні (репродуктивні) методи:

- ✓ Пояснювально-ілюстративний метод — подання навчального матеріалу через лекції з презентаціями, демонстрацією зразків (мед, віск, рамки тощо);
- ✓ Розповідь і пояснення — виклад базових понять (біологія бджіл, річний цикл, інструменти пасічника);
- ✓ Бесіда — обговорення зворотного зв'язку, актуалізація знань.

Активні методи навчання:

- ✓ Практичні заняття — робота з вуликами, інвентарем, інструктаж з техніки безпеки, польовий практикум;
- ✓ Навчальні ситуації / кейс-методи — аналіз ситуацій на пасіці (наприклад: виявлено ознаки хвороби, зменшення медозбору, підготовка до зимівлі);
- ✓ Метод проєктів — виконання індивідуальних або групових мініпроєктів (створення плану пасіки, аналіз рентабельності продукції);
- ✓ Інтерактивні вправи — мозковий штурм, робота в малих групах, дискусії щодо вибору технологій утримання.

Інформаційно-комунікаційні методи:

- ✓ Використання відеоматеріалів (наприклад, процес огляду вулика, відкачування меду);
- ✓ Мультимедійні презентації (показ шкідників, схем годівлі, конструкцій вуликів);
- ✓ Онлайн-платформи для тестування та зворотного зв'язку (Moodle).

Проблемно-орієнтоване навчання:

- ✓ Постановка проблемних запитань (наприклад: «Чому бджоли залишають вулик?», «Як впливає зміна клімату на медозбір?»);
- ✓ Пошукові завдання — студенти самостійно добирають рішення і обґрунтовують вибір технологій.

8. Оцінювання результатів навчання

Оцінювання знань здобувача вищої освіти відбувається за 100-бальною шкалою і переводиться в національні оцінки згідно з табл. 1 чинного «Положення про екзамени та заліки у НУБіП України»

8.1 Розподіл балів за видами навчальної діяльності

Вид навчальної діяльності	Результати навчання	Оцінювання
Модуль 1. Особливості утримання бджіл		
П.р. 1. Ознайомлення з пасічницьким інвентарем та обладнанням	ПРН-1, ПРН-5, ПРН-10, ПРН-12, ПРН-16. У тому числі застосовувати сучасні методи розведення і селекції бджіл, добираючи племінний матеріал	15
П.р. 2. Вимоги до розміщення пасіки та її реєстрації	відповідно до цільових показників, планувати й організувати сезонні	20
П.р. 3. Способи розмноження бджолиних сімей на пасіці		15

С.р. 1 Особливості життєдіяльності бджолої сім'ї впродовж року.	пасічні роботи, з урахуванням біології бджіл, кліматичних умов та медоносної бази, використовувати технології утримання бджіл у різних системах пасік (стаціонарних, кочових, промислових), дотримуватись ветеринарно-санітарних норм і здійснювати профілактику хвороб бджіл, ідентифікуючи ознаки захворювань.	20
Модульна контрольна робота 1		30
Всього за модулем 1		100
Модуль 2 Виробництво продукції бджільництва		
П.р.4. Визначення нектаропродуктивності місцевості	ПРН-17, ПРН-18, ПРН-20, ПРН-21 У тому числі демонструвати навички безпечної роботи на пасіці, дотримуючись правил охорони праці та техніки безпеки, організувати виробництво окремих продуктів бджільництва в умовах пасіки, з урахуванням сезонності та технологічних вимог, оцінювати якість продуктів бджільництва відповідно до чинних стандартів і нормативно-технічної документації, застосовувати методи первинної обробки, пакування та зберігання продуктів бджільництва з урахуванням вимог безпеки та збереження їхніх властивостей.	15
П.р. 5. Технологія одержання продуктів бджільництва		15
П.р. 6. Підготовка бджолиних сімей до зими		15
П.р. 7.Профілактика захворювань бджіл		15
С.р. 2. Вплив продуктів бджільництва на людський організм		10
Модульна контрольна робота 2.		30
Всього за модулем 2		100
Навчальна робота	$(M1 + M2)/2 * 0,7 \leq 70$	
Залік	30	
Всього за курс	$(\text{Навчальна робота} + \text{залік}) \leq 100$	

8.2 Шкала оцінювання знань здобувача вищої освіти

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка за національною системою (екзамени/заліки)
90-100	відмінно
74-89	добре
60-73	задовільно
0-59	незадовільно

8.3. Політика оцінювання

Політика щодо деделайнів та перекладання	роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Перекладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
Політика щодо академічної доброчесності	списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних девайсів). Реферати повинні мати коректні текстові посилання на використану літературу
Політика щодо відвідування	відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись індивідуально (в он-лайн формі за погодженням із деканом факультету)

9. Навчально-методичне забезпечення:

- електронний навчальний курс навчальної дисципліни (на навчальному порталі НУБіП України eLearn - <https://elearn.nubip.edu.ua/grade/edit/tree/index.php?id=4052>
- конспекти лекцій та їх презентації (в електронному вигляді);
- підручники, навчальні посібники, практикуми;
- методичні матеріали щодо вивчення навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти денної та заочної форм здобуття вищої освіти;

10. Рекомендовані джерела інформації

Друковані джерела:

1. Поліщук В. П., Гайдар В. А. Пасіка. – Київ: [б. в.], 2018. – 224 с.
2. Поліщук В. П. Бджільництво. – Київ: Вища школа, 2021. – 320 с.
3. Броварський В. Д., Багрій І. Г. Утримання та розведення бджіл. – Київ: Урожай, 2020. – 288 с.
4. Приймак Г. М. Організація пасіки. – Київ: УАЕ УААН, 2015. – 156 с.
5. Гайдар В. А. Продукти бджільництва: навчальний посібник. – Київ: Аграрна освіта, 2016. – 192 с.
6. Петренко С. О., Петренко І. О. Кормова база бджільництва. – Київ: Кондор, 2018. – 236 с.
7. Постоєнко В. О. Технології виробництва, переробки і контролю якості продукції бджільництва. – Київ: Ліра-К, 2023. – 276 с.
8. Селекція та розведення бджіл: навч. посібник / Богдан М. К., Котик І. В., Жуков В. П., Савчук Л. О. – Київ: Кондор, 2018. – 228 с.
9. Технологія виробництва, зберігання та переробки продукції бджільництва: підручник / Петренко С. О., Петренко І. О., Слободяник М. Я. – Одеса: Бондаренко М. О., 2018. – 296 с.

Інтернет-ресурси:

10. Кафедра бджільництва НУБіП України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nubip.edu.ua/node/1112>
11. Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minagro.gov.ua/tag/tvarinnictvo>
12. Бджільництво України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://beekeeping.com.ua/index.html>
13. Аграрний сектор України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agroua.net/>
14. PallDat – база даних пилку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.palldat.org/>
15. Куркуль – онлайн асистент фермера [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kurkul.com/akademija-fermerstva?Filters%5B%5D=754>

16. American Bee Journal: Beekeeping Basics [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://americanbeejournal.com/category/columns/beekeeping-basics/>
17. Морфометрія бджіл. Матковод АМГ [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.paseka.in.ua/morfometrija-bdzhil-1/>
18. Journal of Apitherapy [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://www.japitherapy.com/>